

С. М. ЛУПІНОВИЧ, І. Г. МАРІЄВА

СПІВПРАЦЯ БАТЬКІВ І ПЕДАГОГІВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ З ІНКЛЮЗИВНОЮ ФОРМОЮ НАВЧАННЯ

Висвітлюється проблема співпраці батьків і педагогів у процесі корекції і розвитку дитини з особливими освітніми потребами в загальноосвітньому закладі. Розглядаються сучасні підходи до проблеми включення дітей у загальноосвітній простір та у зв'язку з цим важливість спільної роботи батьків і педагогів. Розкриваються шляхи створення сучасного корекційного інтернет-простору для дітей, батьків та педагогів. Представлений досвід створення розвивального середовища у загальноосвітньому закладі з інклюзивною формою навчання.

Ключові слова: співпраця, батьки, корекція, включення, розвивальне середовище, інтернет-простір.

С. Н. ЛУПИНОВИЧ, И. Г. МАРИЕВА

СОТРУДНИЧЕСТВО РОДИТЕЛЕЙ И ПЕДАГОГОВ В ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ С ИНКЛЮЗИВНОЙ ФОРМОЙ ОБУЧЕНИЯ

Раскрывается проблема сотрудничества родителей и педагогов в процессе коррекции и развития ребенка с особыми образовательными потребностями в общеобразовательном учреждении. Рассматриваются современные подходы к проблеме включения детей в общеобразовательное пространство и в связи с этим важность совместной работы родителей и педагогов. Раскрываются пути создания современного коррекционного интернет-пространства для детей, родителей и педагогов. Представлен опыт создания развивающей среды в общеобразовательном учреждении с инклюзивной формой обучения.

Ключевые слова: сотрудничество, родители, коррекция, включение, развивающая среда, Интернет-пространство.

S. M. LUPINOVYCH, I. H. MARIEVA

THE COOPERATION OF PARENTS AND TEACHERS IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS WITH INCLUSIVE FORM

The problem of cooperation between parents and teachers in the process of correction and development of children with special educational needs in mainstream institutions is described in the article. The current approaches to the problem of inclusion children in the general education space and the importance of the collaboration of parents and teachers are examined. The ways of creating a modern correctional online space for children, parents and teachers are revealed. The experience of creation of the developing environment in educational institution with inclusive form of education is described.

Keywords: collaboration, parents, correction, inclusion, developing environment, internet space.

Сучасна освіта в Україні є складним й неоднозначним процесом, що зумовлено кардинальними змінами в суспільстві. Ці зміни вимагають вирішення нових завдань, які постають перед освітою. Пріоритетним напрямом модернізації сучасної загальної та спеціальної освіти постає інклюзивна форма навчання, яка передбачає спільне навчання дітей з типовим і нетиповим розвитком, встановлення між дітьми різних груп, категорій більш тісних взаємостосунків під час навчання та виховання в одному класі (групі) загальноосвітнього закладу (дитячому садочку, школі).

Проблема спільного навчання дітей з типовим розвитком та з особливостями психофізичного розвитку надзвичайно багатостороння й розглядається вітчизняними та зарубіжними педагогами, дефектологами, психологами (А. А. Колупаєва, С. В. Литовченко, Т. В. Сак, Л. М. Шипіцина, Н. Д. Шматко та ін.). Як зазначають українські дослідники, «стрімке поширення ідей інклюзії, їх поступове визнання громадськістю дає змогу ширше залучати дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітніх шкіл і потребує від усіх учасників навчально-виховного процесу суттєвого перегляду традиційних поглядів щодо мети, функцій, організації роботи закладу нового типу» [1, с. 2].

Кожного року збільшується кількість дітей з легкою патологією, котрі навчаються або виявляють бажання навчатися в загальноосвітніх закладах. З метою допомоги цим дітям створюються класи (дошкільні групи) з інклюзивною формою навчання, однак кількість їх нині недостатня. Діти, які потребують спеціальних підходів, інколи опиняються на самоті з навчальними труднощами й проблемами [4]. З подібними проблемами в загальноосвітніх закладах стикаються й батьки дітей з особливими освітніми потребами. Т. В. Сак, О. М. Мастюкова, А. Г. Московкіна та інші дослідники вважають, що батьки дітей з особливими освітніми потребами – це найбільш зацікавлені в успішності корекційної допомоги люди [1; 3]. Кваліфікована допомога з боку сім'ї дітям з особливостями в розвитку суттєво доповнює комплекс реабілітаційних заходів.

Мета статті – висвітлення теоретичних та практичних аспектів спільної роботи педагогів і батьків у наданні корекційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

На сучасному етапі розвитку освіти в Україні та зарубіжжі видається чимало спеціальної літератури для батьків. Однак їм дуже складно оволодіти спеціальними знаннями та навичками без підтримки і допомоги фахівців. Така співпраця із фахівцями потрібна не тільки для отримання конкретних вмінь і навичок, а й для особистісного зростання батьків, які в загальноосвітньому закладі стають повноправними партнерами педагогів, а іноді можуть і перевірити їх [3].

Батьки дітей з особливостями психофізичного розвитку здатні індивідуалізувати, доповнити, розширити й розвинути методи навчання, які пропонують спеціалісти, виявити творчість та винахідливість, взяти на себе велику щоденну допомогу дитині.

Необхідність розробки проблеми співпраці педагогів загальноосвітнього закладу з батьками дітей з особливостями психофізичного розвитку обумовлена основними напрямками державної соціальної політики щодо покращення умов навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку. Основними завданнями в цьому є:

- пріоритет сімейного виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку;
- захист прав та інтересів дітей;
- впровадження ефективних методів державної допомоги сім'ям, які виховують дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Спільне навчання, безумовно, позитивно впливає на процес соціалізації дітей як з особливими потребами, як і дітей з типовим розвитком. Однак варто зазначити ті труднощі, з якими стикаються і заклади освіти, і батьки у процесі організації інклюзивного навчання:

- недостатня підготовка педагогів до роботи з дітьми із особливими потребами;
- психологічні труднощі у спілкуванні дітей в колективі;
- неготовність дітей з типовим розвитком до спілкування з дітьми із особливостями психофізичного розвитку;
- недостатня підготовленість учнів та вихованців з особливостями психофізичного розвитку до умов загальноосвітнього закладу;
- відсутність знань (іноді й бажання) у батьків дітей з особливостями щодо співпраці в команді закладу освіти для створення сприятливих умов навчання їхньої дитини.

Виховання дитини з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітньому закладі вимагає об'єднання зусиль батьків, педагогів, медичних працівників, психолога, учителя-логопеда, тобто створення такої працюючої команди, яка би забезпечила дитині адекватні її стану умови для розвитку. На жаль, не всі батьки розуміють важливість такої спільної роботи, а також своєї ролі у вихованні особливої дитини. Тому головним завданням спеціалістів закладу освіти під час взаємодії з батьками хворої дитини є не тільки надання рекомендацій щодо виховання, корекції, лікування дитини, а й створення таких умов, які би максимально стимулювали родину до вирішення проблем. Рішення, які приймаються в такій спільній роботі, батьки вважають за свої власні, тому впроваджують їх у практику навчання та виховання дитини.

Досвід роботи інклюзивних класів навчально-виховного комплексу (НВК) № 6 в м. Енергодар Запорізької області свідчить, що найбільш ефективними формами організації спільної роботи з батьками дітей з особливостями психофізичного розвитку є такі: інформаційно-просвітницька; консультативна; групові практичні заняття; підгрупові заняття;

індивідуальні заняття; батьківські «круглі столи», конференції, семінари, клуби за інтересами, дитячі розважальні заходи; психокорекційні тренінги тощо.

Педагоги закладу чітко визначають цілі та завдання роботи з батьками, вибирають найбільш ефективні форми організації корекційно-розвивального процесу та співпраці [5].

Найбільш дієвою формою роботи у НВК № 6 Енергодара є інформаційно-просвітницька, яка спрямована на співпрацю не тільки з батьками дітей з особливими освітніми потребами, а й з батьками типових дітей. Така робота розпочалась із анкетування батьків. За допомогою цієї анкети педагоги отримують інформацію про соціально-побутові умови, в яких перебуває дитина з особливостями психофізичного розвитку, про розуміння завдань, які стоять на шляху виховання такої дитини. За результатами анкетування педагогічним колективом вирішуються основні питання, які треба розглянути з батьками всіх учнів на загальних зборах. Саме на перших батьківських зборах школи розпочинається підготовка до прийняття та розуміння насамперед проблем сім'ї, яка виховує дитину з особливостями психофізичного розвитку. Лікар школи надає батькам інформацію про сучасний стан здоров'я дітей, збільшення кількості дітей-інвалідів. Психолог знайомить з сучасними підходами до проблеми сімейного виховання та важливість компенсуючого виховання для хворої дитини. Це є перші кроки, які закладають фундамент подальшого порозуміння батьків дітей з типовим та нетиповим розвитком.

До інформаційно-просвітницької діяльності можна віднести видання у НВК № 6 альманаху «Наші діти», конкурс творів для батьків «Це моя дитина», зустрічі з представниками благодійних організацій міста, які знайомили батьків з проблемами дітей з особливостями психофізичного розвитку та їх сімей, розповідали про основні напрями діяльності благодійних фондів тощо. Психолог закладу запровадив також тренінгові вправи, бесіди, ігри для батьків та дітей, які сприяли емоційному зближенню учнів в класі, батьків в школі. Наводимо орієнтовну тематику бесід з батьками, які проводились в НВК № 6: «Роль спілкування в житті дитини», «Конфлікти в дитячому колективі», «Виховання в дітей емпатійності», «Ми всі різні, але ми такі схожі!».

Суттєвими перешкодами для розвитку дітей з фізичними та психічними вадами є нерегулярність відвідування ними навчальних занять в загальноосвітній школі, зменшення контактів з оточуючим середовищем, ускладнення з його пізнанням, постійна потреба у зменшенні навантаження, пріоритетність здоров'язберігаючих технологій, обмеження у використанні засобів навчання, доступу до інформації і брак спілкування. Тому сім'я такої дитини потребує допомоги фахівців, передусім педагогів.

Отже, виникає потреба в створенні такого середовища для розвитку та самореалізації дитини, яке спрямоване на компенсування фізичних і психічних вад. Навчання, виховання, розвиток дитини повинні відбуватися в атмосфері захищеності, психологічного комфорту. На базі загальноосвітніх навчальних закладів створюється таке середовище. Проте воно не задовольняє повністю всі потреби учнів з особливостями психофізичного розвитку.

Аналізуючи різні підходи, ми дійшли висновку, що розвивальне середовище повинно відповідати наступним вимогам:

- бути системним, що відповідає меті розвитку;
- ініціювати діяльність дитини;
- враховувати специфіку розвитку дитини;
- забезпечувати умови для взаємодії дітей, створювати умови для більш повної комунікації;
- здійснювати адаптацію дитини до реального життя, готувати до життя в соціумі.

Акцент під час створення розвивального середовища необхідно ставити на адаптації та компенсації. Отже, базова основа для створення подібного середовища повинна бути багатофункціональною, інваріантною, високотехнологічною, доступною, ергономічною і забезпечувати необмежені комунікативні можливості. Забезпечити вищезазначені властивості може застосування комп'ютерних технологій, що під силу закладу освіти у співдружності з батьками дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Методологічним підґрунтям середовища можуть стати сучасні особистісно-орієнтовані технології: педагогіка співробітництва, технологія навчання, проблемне навчання, теорія поетапного формування розумових дій, педагогіка толерантності, особистісно-орієнтоване навчання, особистісно-розвивальне навчання та ін. Ці технології у більшості підходів

передбачають не тільки формування знань, а й гармонійний розвиток особистості, її духовних і інтелектуальних якостей, фізичних та інших навичок і умінь, формування мотивації навчально-пізнавальної та майбутньої повноцінної змістовної життєдіяльності. Вони спрямовані на цілісне особистісне зростання як суб'єкта учіння.

Психологічною метою такої освіти є намагання дати: загальний розвиток учням, у т. ч. пізнавальний, емоційно-вольовий, моральний і естетичний. Учіння відбувається на високому рівні складності, однак при цьому створюються умови для формування на уроці атмосфери довірливості, варіативності навчального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей і схильностей до навчання. Велике значення для вирішення цих завдань має використання нових інформаційних технологій. Важливо і те, що користування ними має відбуватися під контролем батьків, у спільній з дитиною діяльності.

Формою подання розвивального середовища сьогодні може стати спеціальне програмне забезпечення, сайт, портал, соціальна мережа, віртуальна спільнота, блог тощо. Отже, враховуючи те, що створення такого середовища вкрай необхідне для дитини з особливими потребами, ми вважаємо: участь батьків, їх навчання педагогами закладу надає можливості ранньої реабілітації та повноцінної адаптації дитини в соціум.

Значимо також, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу нині частково або повністю компенсувати окремі фізичні вади. Спеціалізовані інтернет-технології умовно поділяються на такі: адаптаційні, компенсуючі, корелятивні. Так, наприклад, адаптаційне програмне забезпечення може бути реалізоване шляхом використання голосового супроводу, екранної лупи, крупних шрифтів, програми формування субтитрів тощо.

Використання інтерфейсних технологій спрямовано на компенсацію фізичних недоліків. Реалізація цих технологій здійснюється на програмно-апаратному рівні – такому, як: спеціальний екран для сліпих, пристрої для навчання глухих (кохлеарні системи), альтернативні пристрої для паралізованих.

Найбільш актуальними сьогодні є технології, орієнтовані на психофізіологічні особливості дитини. Для неї відбираються найактуальніші проблеми і спрямовують технології на їх подолання, а саме: розширення словарного запасу та розвиток зв'язного мовлення, можливість розширення кола спілкування, оволодіння професійними навичками для подальшого працевлаштування. Практичною формою реалізації технологій цього напрямку може бути впровадження дистанційного навчання, проведення інтернет-конкурсів, організація функціонування віртуальних спільнот, форумів, сайтів тощо.

У Запорізькому обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (ЗОШПО) кафедра реабілітаційної педагогіки та здорового способу життя і кафедра менеджменту освіти та психології спільно проводять активну роботу щодо створення розвивального віртуального середовища для учнів з особливими освітніми потребами, їх батьків та педагогів. На базі експериментального майданчика у НВК № 6 Енергодара педагоги і батьки залучаються до співпраці та налагодження партнерських стосунків. Це реалізовується у проведенні проблемних курсів для педагогів закладу «Вступ до інклюзії» (в одному із модулів розкривається питання співпраці з батьками), семінару-тренінгу «Науково-методичне забезпечення створення інформаційно-корекційного інтернет-простору в умовах інклюзивного закладу» (кінцевим продуктом має стати електронний ресурс закладу, на якому будуть розміщені рекомендації для батьків, вправи, ігри, завдання для дітей та батьків).

У рамках експерименту «Школа майбутнього – школа без обмежень» розпочато роботу над інноваційним проектом «Без меж». Відповідно до мети проекту одним із завдань було створення інформаційного інтернет-ресурсу для всіх учасників включеного освітнього середовища (дітей з особливими освітніми потребами, їхніх батьків, педагогів, громадських та державних організацій тощо).

Практична реалізація проекту розпочалася у 2010 р. на сайті ЗОШПО зі створення розважального середовища для проведення конкурсу «Школа майбутнього – школа без обмежень» для учнів з особливостями психофізичного розвитку загальноосвітніх шкіл, батьків та педагогів. Конкурс проходив у спеціально створеному інтернет-просторі на базі двох сайтів: www.krok.ucoz.ua та www.imidg.ucoz.ua. Роботу конкурсантів було налаштовано за сюжетом

казкової подорожі. Учасники конкурсу мандрували інтернет-сторінками, де вони вирішували завдання, брали участь у вікторинах, розробляли проект школи майбутнього тощо.

Метою конкурсу було виявлення та підтримки найбільш здібних учнів з особливостями психофізичного розвитку та ініціативних батьків загальноосвітніх шкіл, заохочення і підтримка колективів та адміністрацій цих закладів, в яких в педагогічній діяльності активно та ефективно застосовуються методи організації навчального-виховного процесу, засновані на використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. В конкурсі прийняли активну участь батьки дітей з особливостями психофізичного розвитку Енергодарського НВК № 6. В есе, які були надіслані на конкурс, батьки розповідали про позитивні надбання школи, що відбулись за останні роки, коли в ній почали навчати «особливих» дітей. Батьки вважають, що зусилля педагогічного колективу НВК № 6 спрямовані на створення дійсно сприятливих умов для розвитку всіх дітей у школі.

Вважаємо, що віртуальне інтернет-середовище може забезпечувати розвиток комунікативних здібностей дітей з обмеженими можливостями, здійснювати інформаційне забезпечення вчителів, вихователів, батьків таких дітей. У 2012 р. за ініціативою ЗОІППО проводився конкурс проектів інклюзивної школи «Без бар'єрів». У ході спільної роботи з батьками та педагогами учні загальноосвітніх шкіл, вихованці спеціальних шкіл-інтернатів та обласних реабілітаційних центрів створювали модель навчального закладу, який може забезпечити умови для їх подальшого розвитку, самореалізації та розкриття творчих здібностей. На конкурс було подано 46 робіт, 15 з яких визнано переможцями. Перші місця посіли ті учні, які зробили мультимедійні презентації та відеоролики власних досягнень.

У своїх презентаціях діти розповідають про себе, свої родини, друзів, товаришів по класу, таланти та захоплення. Всі вони радіють, що навчаються у звичайних школах поруч із дітьми з типовим розвитком. Принциповим було розміщення робіт конкурсантів у мережі Інтернет. Протягом всього конкурсу проводилося народне голосування за конкурсні проекти. Результати цього голосування значно вплинули на підсумки конкурсу.

Як свідчить світовий досвід, позитивно впливати на сім'ї, які виховують нестандартних дітей, можуть асоціації батьків. У рамках реалізації проекту «Без меж» планується створення такої спільноти на інтернет-порталі «Інклюзивна освіта в Запорізькій області». Вважаємо, що обмін досвідом, контакти з іншими батьками, які мають подібні проблеми, моральна підтримка дозволить батькам таких дітей відчутти реальну допомогу, позбавитися відчуття незахищеності, непотрібності.

Проблема навчання та виховання дитини з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітньому закладі має вирішуватися тільки у співпраці з батьками. Сім'я є першим і головним вихователем дитини, тому неможливо надати їй адекватну допомогу, створити розвивальне середовище, якщо батьки не співпрацюють з педагогами у вирішенні цих питань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виховання дитини з порушеннями слуху в умовах сім'ї / за ред. Т. В. Сак. – К.: Науковий світ, 2009. – 216 с.
2. Колупасва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія / А. А. Колупасва. – К.: Самміт-Книга, 2009. – 272 с.
3. Мастюкова Е. М. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии: учеб. пособие для студ. высших учеб. заведений; под ред. В. И. Селиверстова / А. Г. Московкина. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 408 с.
4. Підготовка до школи дітей з особливими потребами в умовах сім'ї: поради батькам: Книга 1, 2 / В. І. Бондар, В. І. Березинь, Л. С. Вавіна та ін.; за ред. В. І. Бондаря, В. В. Засенка. – К.: Науковий світ, 2005. – 256 с.
5. Помощь родителям в воспитании детей; пер. с англ., общ. ред. и предисл. д-ра пед. наук В. Я. Пилиповского. – М., 1992. – 256 с.